

Отримано: 29 травня 2019 року

Прорецензовано: 31 травня 2019 року

Прийнято до друку: 6 червня 2019 року

e-mail: 0983202692@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-6(74)-227-229

Застріжна Л. В. Синонімічні кореляції в англійській медичній термінології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 6(74), червень. С. 227–229.

УДК 811.111'373.421:[61:001.4]

Застріжна Лідія Володимирівна,
старший викладач кафедри латинської та іноземних мов,
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

СИНОНІМІЧНІ КОРЕЛЯЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Стаття висвітлює проблеми синонімії, що функціонують в англійській медичній термінологічній системі. Подається аналіз синонімічних пар та рядів англійських медичних термінів, описуються причини зростання термінологічної синонімії в галузі клінічної медицини, що перешкоджає адекватному сприйняттю наукової інформації, розглядається доцільність та доречність вживання певних синонімів існуючого синонімічного ряду. Синонімічні пари з пропріативним компонентом можна умовно поділити на еквіваленти, дублети та варіанти. Проаналізовано причини виникнення паралельних форм, беручи до уваги як екстралінгвістичні так і інтралінгвістичні фактори, серед яких є розвиток науки, запозичення, проблеми з стандартизацією клінічної термінології.

Ключові слова: медичний термін, синонім, дублет, варіант, епонім, англійська медична термінологія.

Lidiya Zastrizhna,

senior teacher Latin and foreign languages department Danylo Galytskyi Lviv National Medical University

SYNONYMIC CORRELATIONS IN ENGLISH MEDICAL TERMINOLOGY

The article highlights the problems of synonymy functioning in English medical system of terminology. It gives the analysis of synonymic pairs and rows of English medical terms, the reasons of terminological synonymy increase in the sphere of clinical medicine are described, that prevent an adequate apprehension of scientific information. Such factors as an appropriate usage and expedience are taken into account while selecting definite synonyms out of an existing synonymic row. Synonymic pairs with proper component can relatively be subdivided into doublets, equivalents and variants. The background for the rise of parallel forms are analyzed, stipulated by some intra- and extralinguistic factors among which are science development, borrowings, problems with standardization of the clinical terminology.

Key words: medical term, synonym, variant, doublet, English medical terminology.

Синонімічне багатство мови – це культурне надбання народу, його інтелектуальна зброя. Синонімія є однією з фундаментальних лінгвістичних явищ, що впливає на структуру термінологічного словника мови. У галузі мовознавства синоніми визначаються як слова, семантично ідентичні з змістом.

Медицина, як і медична термінологія, перебуває у стадії активного розвитку, тому наявність синонімів є досить поширеним явищем серед медичних термінів. Сучасний медичний лексикон, що включає терміни біології, хімії, фізики, мікробіології, радіології, генетики, психології та ін. складає сотні тисяч слів та словосполучень. До їх числа входять численні синоніми, які становлять у деяких галузях медицини 25-40 % термінологічного фонду. В зв'язку з швидким розвитком різних галузей медицини термінологічна синонімія різко зростає, що впливає на адекватне сприйняття наукової інформації, та точний переклад наукової медичної літератури.

Явище синонімії, зокрема проблему еквівалентів в термінології, вивчали В. Лейчик, В. Даниленко, О. Коваль, Т. Панько, І. Кочан, О. Тараненко. Деякі лінгвісти, зокрема А. Крижановська вважає, що термінологічна синонімія є неприпустимим явищем, інші науковці О. Ахманова, Е. Толкіна припускають, що власне синонімія не існує в терміносистемі, а синонімічні одиниці вважаються дуплетами [1, с. 74]. Однак, більшість лінгвістів О. Vinteler, [5, с. 73] М. Т. Cabre [4, с. 112], Л. Ткачева [3, с. 49] погоджуються, що синонімічні терміни існують в системі мови, однак, на їхню думку, це явище є небажаним.

Актуальним залишається вирішення проблем, пов'язаних з упорядкуванням англійської медичної термінології, яка переважна частина варіативними формами, що зумовлено різними чинниками. Так, “Міжнародна класифікація хвороб” налічує більше 50 000 найменувань, хоча кількість нозологічних форм у декілька раз менше цього числа. Кількість назв лікарських засобів (разом із синонімами) перевищує 80 000. Число синонімів, що виражають деякі поняття, досягає 25 та більше. Наприклад, в англійській мові слово “*пухлина*” позначається термінами “*tumour*”, “*mass*”, “*neoplasm*”, “*swelling*”, “*formation*”, “*growth*”, “*blastoma*”. У перекладача медичної літератури виникають труднощі у перекладі через відсутність вмотивованості терміна та явищем синонімії у термінології. Неточність у перекладах наукових текстів призводить до нерозуміння важливої інформації, зосередженої в терміні. Тому, кваліфікований викладач повинен ознайомитись із принципами функціонування синонімічних пар в англійській медичній термінології.

Мета роботи розглянути особливості синонімічних пар серед англійських медичних термінів, виявити причини їх виникнення, упорядкувати та диференціювати мовні одиниці медичної лексики, встановити доцільність та ситуативність їх вживання у науковій літературі.

Синонімічні форми є досить поширеними серед медичних термінів. Ідеальний термін має бути однозначним і не мати синонімів. Але позбутися цілком неоднозначності в термінології неможливо, особливо це стосується медичної термінології, яка досягла найбільшого ступеня інтернаціоналізації завдяки впливу двох класичних мов світу – давньогрецької та латинської. Взаємодія грецької та латинської мов сприяла їх активній участі у творенні англійської медичної термінології. Медичні найменування, яких бракувало в латинській мові, запозичувались з грецької і зазнавали латинізації. Часто автен-

тичні латинські слова дублювалися латинізованими грецькими запозиченнями. І сьогодні одна з найбільш характерних властивостей медичної термінології, що зумовлено її греко-латинською основою, полягає в наявності значної кількості дублетних терміноелементів греко-латинського походження: *ophthalmologist* (гр.) – *oculist* (лат) [1, с. 205].

Основними критеріями виділення синонімів треба вважати тотожність та близькість семного складу, здатність чи нездатність до взаємозамінності в певних контекстах. Таке визначення дає можливість розглядати у межах цього поняття такі мовні явища як дублети, варіанти та еквіваленти. Синоніми у термінології виконують інші функції, ніж у загальнолітературній мові. Під синонімією в термінології зазвичай розуміють явище дублетності (*pediatrician-child doctor*). Між дублетами немає тих відношень, які організують синонімічний ряд, немає емоційно-експресивних, стилістичних чи відтінкових опозицій. І якщо у загальнолітературній мові існування синонімів виправдано тим, що вживання тих чи інших впливає на зміст мови, або змінює стилістичне забарвлення чи надає їй індивідуального відтінку, то дублети ні у загальній мові, а ні у мові науки цими властивостями не володіють і представляють собою явище небажане чи то навіть шкідливе [2, с. 58]. Такий термін як *Quincke's edema* (набряк Квінке) виник на честь німецького лікаря Генріха Квінке, який у 1882 році описав реакцію організму на алерген. Епонім *Quincke's edema* має ще дві дублетні пари: *angioedema* (ангіоедема) та *angioneurotic edema* (ангіоневротичний набряк). Причиною виникнення дублетної пари є адаптація запозиченого терміна до мови реципієнта та прагнення уніфікувати клінічну термінологію, вилучивши власні назви задля її впорядкування. Крім того, з розвитком медицини вивчення та характеристика симптомів стали більш ґрунтовними, що призвело до того, що епонім містить дещо узагальнену інформацію, а дублет – більш точну та конкретну вузькоспеціалізовану дефініцію. Оскільки переважна більшість медичних термінів утворена на основі грецької та латинської мов, то наявність дублетної пари для англійського клінічного епоніма є досить поширеним явищем. Дублетна пара епоніма – це греко-латинський відповідник, який часто адаптований до мови реципієнта: *Warten-Berds disease-cheiralgia parasthetica* чи *von-Economo's disease – lethargic encephalitis*.

Еквіваленти є різними назвами одного і того ж поняття, які передаються різними морфологічними формами абсолютних синонімів [2, с. 60]. Для назви хвороби *екзофтальмічний зоб* наводиться ціла низка синонімів: *exophthalmic goiter – Begbie disease-Stokes disease-Parson's disease-Flajani disease- March's disease* чи *навіть Flajani-Parry-Graves-von Basedov disease*. Така кількість паралельно існуючих назв виникла через поступове дослідження хвороби, виявлення схожих ознак та симптомів. Свого часу дане захворювання описували такі лікарі як Дж. Бегбі, Б.Стоук, Дж. Парсон, Дж. Флаяні, К.Г. Перрі та саме Р.Дж.Грейв (1825) і К.А. Базедов (1840) виокремили три її основні ознаки (зоб, екзофтальм та частий пульс). Ці ознаки також отримали назву *Мерзербурзька триада* та ототожнювались з *Базедовою хворобою*. Таке спонтанне використання власної назви було характерне для номінації на початковому етапі дослідження. Як бачимо, виникнення еквівалентів зумовлено певними історико-культурологічними факторами, кількістю опублікованих праць з використанням того чи іншого еквіваленту, що свідчить про впізнаваність хвороби за її пропріативним компонентом.

Серед науковців немає однаковості у трактуванні поняття варіант. Варіанти в медичній термінології визначаються як видозмінені, паралельні форми існування мовної одиниці, що модифікують різні аспекти її вираження (фонемний, лексичний або морфемний, місце наголосу, парадигму відмінювання, порядок слів), але не порушують принципу тотожності. Варіативність проявляється здебільшого на фонемному та графічному рівнях, оскільки трансформація прізвищ здійснюється згідно правил певної мови. Здебільшого такі варіативні форми виникають у процесі транслітерації слів'янських прізвищ англійською мовою: *Абрикосова пухлина* (гранульозно-клітинна пухлина) – *Abrikosov's tumour- Abrikosov tumour- Abrikosoff's tumour- Anichkov's cell-Anitchkow's cell*. До варіантів також відносять терміни із змінною апелятивною частиною, яка не порушує принципу тотожності, а вживається тільки задля уточнення: *Volkman's disease- Volkman deformity*.

Серед медичних термінів-синонімів еквівалентного типу існують:

– повні дублети (греко-латинські запозичення): *dactyl- digit* (палець), *vertebra-spondyle* (хребець), *cerebrum-cranium* (череп), *intestinal-enteral* (кишковий), *ocular-ophthalmic* (очний), які рівнозначно використовуються для створення медичних термінів.

– синоніми, що є складними словами, утвореними з двох або більше слів греко-латинського походження: *aerocele-angioneurosis-dystonia; hermaphrodism-androgynism; blastoma-neoplasm; nitrocementation-cyanation; macrosomia-gigantism; exotoxin-cholera-gen;*

– пари дуплетів, що складаються з інтернаціоналізма греко-латинського походження та його англійського еквівалента. Досить часто цей еквівалент є словотворчою калькою, наприклад: *hemopoiesis – blood formation, insufflations-infusion, osseous-bony, perforation-piercing, exotropia-strabismus*.

Синонімія на рівні словосполучень: *Rud's syndrome- oligophrenia, Dresbach's syndrome- elliptocytosis, Conn's syndrome-primary aldosteronism*.

Дискусійним є визначення статусу (синоніми чи варіанти) частково подібних за формою вираження термінів, що різняться лише якоюсь частиною зокрема таких як:

– дублетні терміноелементи греко-латинського походження із синонімною першою частиною: *angio/graphy* і *vaso/graphy, galacto/therapy* і *lacto/therapy, hysteron/graphy* і *metro/graphy, vagino/graphy* і *colpo/graphy, mammo/graphy* і *masto/graphy, procto/scopy* і *recto/scopy,*

– із синонімною другою частиною: *acrocrania- acrocephaly, oligo/dendria-oligo/dendrogliа.*

– скорочене словосполучення та його розгорнутий варіант: *adrenic receptors- adrenoreceptors, vegetative neurosis-vegetoneurosis, duodenal stasis – duodenostasis, rheumatic carditis- rheumocarditis.*

– утворення іменника із прикметника, який входить до складу словосполучення: *anesthetic agents-anesthetics, antiseptic agents- antiseptics.*

– варіативність одного й того ж звукового комплексу може виникнути через перестановку компонентів: *myeloneuritis-neuromyelitis, hepatoradiography- radiohepatography.*

Лексичні варіанти англійських медичних термінів також представлені абрєвіатурою, скорочень, які складаються з початкових звуків та (або) літер слів, що входять до словосполучення. Міжструктурні варіанти реалізуються різними кореляціями повних та коротких форм термінів. Необхідно згадати паралельне функціонування повної форми складеного терміну

та його аббревіативного варіанту: *AKA* – *above knee amputation*, *PROM* – *passive range of motion*, *SLG* – *short leg cast*, *SO* – *superior oblique*.

У багатьох випадках мова сама регулює вибір одного терміна із синонімічних пар. Однією з причин такого відбору може стати передусім “старіння” одного з композитів, його рідковживаність. Нерідко синоніми є практично рівноправними, наприклад *bleeding* і *hemorrhage*, *myopia* і *nearsightedness*, *pancreatic gland* і *pancreas*, *blood transfusion* і *hemotransfusion*. Також рівнозначно вживаються в англійській медичній лексиці *prognathia* і *distal occlusion*, *upper* і *superior*, *lower* і *inferior*, *percussion* і *tapotement*, *amputation* і *removal*, *resection* і *ectomy*, *hypertension* і *high blood pressure*, *coronary heart disease* і *ischemic heart disease*.

Існування декількох термінів для позначення одного поняття може призвести до звуження чи розширення семантичної структури і в подальшому позначатиме цілком інше поняття. Проте наявність синонімів серед медичних термінів є навіть бажаною задля виокремлення оптимального номінативного варіанту. Існує велика кількість інтра- та екстралінгвістичних факторів впливу на виникнення синонімів. Основними чинниками в клінічній термінології, дають підґрунтя для існування паралельних форм саме англійських синонімічних термінів є розвиток науки, що призводить до функціонування застарілих та нових форм, існування запозичених форм, низький рівень стандартизації саме клінічної термінології, яка не є статичною, уникнення повторів та мовна економія.

Підсумовуючи усе вищезгадане, питання про вживання того чи іншого медичного терміна треба розглядати під кутом зору змісту поняття, відповідником якого є термін. Англійській медичній термінології притаманне існування синонімічних пар, часто з пропріативним компонентом, які не впливають на його значення, але виконують різну когнітивну та комунікаційну функцію. Незважаючи на ставлення лінгвістів до синонімії як до негативного явища в термінології, вона все ж таки є бажаною задля виокремлення оптимального номінативного варіанту. Крім того, знання та використання синонімів сприяє міжкультурній комунікації та професійній діяльності.

Література:

1. Абрамова Г. А. Медицинская лексика: основные свойства и тенденции развития: Дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01. Краснодар, 2003. 312 с.
2. Taranova E. M., Bubyreva Zh. A., Taranov A. O. Synonymy problems in specialized terminology, *Vestnyk THPU* (TSPU Bulletin). 2016. № 29(167). P. 55–60.
3. Ткачева Л. Б. Основные закономерности английской терминологии. Омск : ТГУ, 1987. 200 с.
4. Cabre M. T. Terminology: Theory, methods and applications. Amsterdam: JBPB, 1999. Vol.1. 246 p.
5. Vinteler O. Probleme de sinonimie. Bucuresti: Ed. Stiintifica. 1993. 125 p.